

EXAMENSARBETE

Våren 2012

Sektionen för hälsa och samhälle
Kriminologi

Bidragfusks i det senmoderna samhället

– en analys av diskussioner på Flashback Forum

Författare

Simo Trkulja

Handledare

Fredrik Svensson

Examinator

Joakim Thelander

Abstract

Våra attityder har stor betydelse för det kontrollkriminologiska fältets utseende och för de civil och straffrättsliga institutionernas funktion i vår samtid. Forumanvändarnas språkbruk är i den meningen ideologiskt och bidrar till att underbygga den rådande världsbilden. En världsbild som legitimerar etablerade maktförhållanden. Av denna anledning är medvetenhet om dominerande attityder betydelsefullt. En kritisk granskning av inläggen i Flashback Forum bidrar till att klargöra de sociala konsekvenserna av människors inställning till bidragsfusk.

Syftet med uppsatsen är att genom Norman Faircloughs kritiska diskursanalys granska forumanvändarnas attityder om grovt bidragsfusk i Flashback Forum mot bakgrund av nyliberala tankegångar. Detta innebär att texten analyseras i förhållande till det bredare sociala sammanhanget.

Analysen visar att forumanvändarnas krav på mer förebyggande säkerhetsarbete i form av nya lagar och en förändrad tillämpning av existerande civil- och förvaltningsrättsliga lagar uttrycks i förhoppning om att på ett effektivare sätt hantera inbillade källor till skada - en nyliberal föreställning besatt av osäkerhet. Samtidigt resulterar denna process i en kriminalisering av alla människor i behov av stöd från det offentliga välfärdssystemet.

Nyckelord: Norman Fairclough, kritisk diskursanalys, riskdiskurs, grovt bidragsfusk, osäkerhet, Flashback Forum.

Innehållsförteckning

<i>Abstract</i>	1
<i>Innehållsförteckning</i>	2
<i>1 Inledning</i>	1
<i>2 Teoretiskt ramverk</i>	3
2.1 David Garland – The Culture of Control	3
2.1.1 Den nya kontrollkriminologin	4
2.2 Richard V. Ericson – Crime in an Insecure World	6
<i>3 Perspektiv och metod</i>	9
3.1 Socialkonstruktionism	9
3.2 Diskurs som teoretiskt begrepp	10
3.3 Kritisk diskursanalys	11
3.3.1 Diskursiva praktiker	11
3.3.2 Faircloughs tredimensionella modell.....	12
3.4 Urval och kodning	13
3.5 Kritiska anmärkningar	14
3.6 Etiska överväganden	15
<i>4 Teman om bidragsfusk på Flashback Forum</i>	18
4.1 Nya säkerhets- och preventionsåtgärder	18
4.1.1 Lågt förtroende för de sociala trygghetssystemen	18
4.1.2 Hårdare straffrättsliga sanktioner.....	20
4.1.3 Ineffektiv social kontroll.....	21
4.1.4 Krav på mer förebyggande arbete.....	22
4.1.5 Demonisering av minoritetsgrupper	24
4.2 Glorifiering av bidragsfuskare	26
<i>5 Avslutande analys – social praktik</i>	28
5.1 Sociala konsekvenser	30
<i>6 Avslutande diskussion</i>	32
<i>7 Sammanfattning</i>	34

<i>Källförteckning</i>	35
Tryckta källor	35
Elektroniska källor	35
Tidningsartiklar	36

1 Inledning

En attitydundersökning om allmänhetens inställning till bidragsfusk i Sverige, genomförd av TNS Sifo (2010a), visar att de allra flesta ställer sig avvisande till bidragsfusk. I jämförelse med FUT-delegationens¹ undersökning (2007a) från 2007 är det färre idag som ser sociokulturella orsaker till bidragsfusk. Individerna skuldbeläggs i allt högre utsträckning. Påståenden som ”Moralen är dålig” och ”Man tänker bara på sig själv” fick vid 2010 års undersökning fler röster. Bidragsfusk upplevs i allt högre utsträckning som omoraliskt. Även den andel av befolkningen som tycker att myndigheternas kontroll är lagom har ökat, från 18 procent 2007 till 22 procent 2010. FUT-delegationen ser denna förändring som ett tecken på att statens ökade kontrollverksamhet vinner allt starkare stöd hos allmänheten. Skärpta kontroller, utökad samkörning av register och straffavgift/böter vid bidragsfusk är förslag på åtgärder som över 80 procent av allmänheten (vid båda mättillfällena) finner lämpliga i arbetet med att komma åt bidragsfusket. Tilltron till statens förmåga att säkerställa kontrollen och straffa människor som bryter mot lagar och regler är i detta sammanhang avgörande för laglydiga individers vilja att följa reglerna. (TNS Sifo 2010a, s.2-3, 5, 7, 13; FUT-delegationen 2007a, s.30, 140-148; FUT-delegationen 2007b, s.31; Skatteverket 2005, s.6).

Vidare framhåller FUT-delegationen i sin rapport (2007a) vikten av attityder för vårt sätt att agera – vare sig dessa är våra egna eller omgivningens. Samhällsutvecklingens riktning påverkas av allmänhetens attityder. TNS Sifo (2010b) utvecklar detta resonemang i sin medieanalys och menar att mediebilderna av fusk påverkar allmänhetens förtroende för välfärdssystemen. Framförallt har de aktörer som tidigt tar initiativ till publiciteten, i form av medierade uttalanden, bäst möjlighet att påverka människors attityder. Välfärdssystemen väcker engagemang i bloggar, tidningars kommentatorsfält, forum och sociala medier och är i det avseendet en utmärkt arena att studera när avsikten är att undersöka eller kritiskt granska allmänhetens inställning till grovt bidragsfusk mot bakgrund av bredare samhällsliga utvecklingstendenser i vår samtid (FUT-delegationen 2007a, s.29; TNS Sifo 2010b, s.2-3; Brå 2011, s.16).

Medvetenhet om dominerande attityder är betydelsefullt. Inte minst p.g.a. de verkliga sociala konsekvenser som människors inställning till grovt bidragsfusk får. Med en förändrad

¹ Delegationen mot felaktiga utbetalningar

människosyn följer reformer och kontrollkriminologiska förändringar som drabbar vissa grupper hårdare än andra. Likaså riskerar den offentliga välfärdens funktion att förändras och bli ett verktyg i kampen om att upprätthålla rådande maktförhållanden. Av denna anledning är forumanvändarnas språkbruk på Flashback Forum intressant att närmare studera.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna undersökning är att genom kritisk diskursanalys analysera forumanvändarnas attityder till grovt bidragsfusk i Flashback Forum mot bakgrund av nyliberalismens utbredning.

1. Vilka olika diskursiva praktiker finns i den aktuella sociala domänen? Föreligger spänningar mellan diskurserna? Hur ser dessa konfliktlinjer ut?
2. Hur förhåller sig de olika texternas perspektiv till den nyliberala utbredningen? Vilka av dessa diskursiva praktiker eller texter bidrar till att förstärka eller ifrågasätta den bredare sociala praktiken?
3. Vilka är den diskursiva praktikens sociala konsekvenser?

2 Teoretiskt ramverk

I arbetet med att kartlägga sociala relationer, maktförhållanden och potentiella konfliktlinjer inom det aktuella området kommer i huvudsak två kulturella studier att användas. David Garlands studie om hur människors tankemönster och agerande i förhållande till kriminalitetskontroll formas av sociala, kulturella och politiska krafter i senmodern tid kommer att användas i min undersökning tillsammans med Richard V. Ericsons studie om hur nyliberala politiska krafter med utgångspunkt från en retorik om osäkerhet driver på en kriminalisering av olika samhällssektorer. Analysen kommer att ske mot bakgrund av denna forskning i syfte att beskriva de spänningar som eventuellt kommer till uttryck i samtalen om bidragsbrott i Flashback Forum (Sveningsson et al. 2003, s.142).

2.1 David Garland – *The Culture of Control*

De straffrättsliga institutionernas fysiska struktur i Storbritannien och USA har inte förändrats nämnvärt sedan 1970-talet. David Garland (2002) menar i boken *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society* emellertid att institutionernas strategiska funktion och betydelse har genomgått en utveckling – arbetspraktiker och organisationsuppgifter har reformerats. De nya målen och metoderna har resulterat i en förändrad syn på kriminalitetskontroll och straffrättsystemets uppgift. Övervakning och bestraffning av brottslingar sker nu i en högre omfattning - i kombination med längre strafftider har fängelseindustrins storlek ökat liksom graden av segregation. Det polisiära arbetet har blivit mindre reaktivt till förmån för en mer proaktiv närpolisverksamhet med en betoning på intensiv bevakning av oordning och mindre förseelser. Polisen är i detta sammanhang likaså mer mottaglig för påtryckningar från allmänheten och villig att samarbeta med aktörer på lokal nivå i samband med det preventiva arbetet. Vidare har offret fått en förändrad roll och betydelse i det straffrättsliga arbetet, framförallt i samband med beslut om påföljder och villkorliga frigivningar. Penal-welfarismens ideologiska kärna, det rehabilitativa idealet, har försvagats och förlorat sin position i det nya senmoderna samhället. Den rehabilitativa apparaten finns fortfarande på plats och är i bruk, dock i mycket mindre omfattning. Användningen av rehabilitativa åtgärder har blivit mer restriktiv (Garland 2002, s.168-170, 174).

Det är framförallt regleringen av brott och brottslingar som har stått för den mest betydande förändringen inom kriminalitetskontrollfältet. En ny sektor med prevention och säkerhet i fokus har växt fram. Brottsförebyggande organisationer, offentlig-privata samarbeten, grannsamverkan och överskridande myndighetsarbete är utmärkande för denna expanderande sektor och nya säkerhetsapparat vars mål är att samordna aktörer och myndigheter i brottspreventivt syfte. Minskning av brottslighet är det övergripande målet. Tillkomsten av denna nya infrastruktur utvidgar den formella kriminalitetskontrollen och dess potential för mer effektivt organiserade åtgärder. Det statliga och civila samhället knyts närmare varandra på ett sätt som suddar ut kriminalitetskontrollens formella gränser mellan de straffrättsliga institutionerna och det civila samhället – enskilda medborgare, lokala samhällen och privata företag. Nya kriminalitetskontrollrutiner eller åtgärder kan nu organiseras och styras på avstånd från de statliga myndigheterna (Garland 2002, s.170).

2.1.1 Den nya kontrollkriminalologin

Denna nya kultur av brottsbekämpning har formats runt tre centrala element – en förändrad penal-welfarism, en ny kontrollkriminalologi och ett nytt ekonomiskt sätt att resonera. Förvandlingen av *penal-welfarismen* har enligt Garland (2002) resulterat i en förskjutning från välfärd i riktning mot hårdare straffrättsliga sanktioner. Straffåtgärderna har blivit mer bestraffande. Vedergällning och förvaring prioriteras – brottslingar ska oskadliggöras. Likaså betonas skuld och individuellt ansvar samtidigt som offentlig trygghet och säkerhet får större tyngd. Bilden av förövaren som en socialt utsatt medborgare i behov av stöd har förlorat sin position. Istället avbildas han idag som klandervärd, ovärdig och farlig, i behov av intensiv övervakning. Allmänheten ska skyddas och framtida överträdelser stoppas. För frihetsberövande institutioner är säkerheten central – utbildning och rehabilitering får allt mindre betydelse. Domstolar ansvariga för villkorlig frigivning tonar ner deras traditionellt sett re-integrativa funktion till förmån för en mer intensiv övervakning av frigivna fångar och ett närmare samarbete med polisen. Följden har blivit att frigivna brottslingar i högre utsträckning återgår i fångenskap. Istället för att lägga tonvikten på rehabilitativa metoder som möter gärningsmannens behov väljer det senmoderna systemet att effektivisera kontrollen i syfte att minimera kostnader och maximera säkerheten (Garland 2002, s.175).

Den senmoderna kontrollkriminalologin domineras av två riktningar och är ett resultat av konflikten med det moderna välfärdssystemet. Den första kontrollkriminalologiska riktningen,

the new criminologies of everyday life, består av en kombination av olika teoretiska ramverk som inkluderar rutinaktivitets teori, situationell brottsprevention och rational choice. Samtliga teorier utgår från premissen att brottslighet är en normal aspekt av det moderna samhället. Brotts betraktas som ett allmänt spritt beteende som rutinmässigt produceras av det sociala och ekonomiska livet i vårt samtida samhälle. Att begå ett brott kräver således inte någon speciell motivation eller disposition. I det här sammanhanget är brott en rutinmässig risk som kan kalkyleras eller en olycka som bör undvikas, snarare än en moralisk avvikelse som behöver förklaras. Detta system av teorier betonar vikten av modifierade situationer och strukturer – reduktion av brottstillfällen – snarare än reformering av avvikande individer. Situationell ingenjörskonst premieras på bekostnad av social ingenjörskonst (Garland 2002, s.127-128, 182-183).

Den andra kontrollkriminologiska riktningen – *the criminology of the other* – är till sin karaktär anti-modern. Upprätthållandet av social ordning och auktoritetstro, skydd av absoluta moraliska värden och bejakande av tradition och sunt förnuft är centrala aspekter i detta kontrollkriminologiska perspektiv. Frågor om moraliskt ansvar har vunnit mark på bekostnad av frågor om orsakssamband och prevention. Huruvida förövarens karaktär är ett resultat av dåliga gener eller socialisering i en antisocial kultur är ovidkommande. Viljan att förstå har ersatts av ett behov av att straffa. Brottslingen betraktas som i grunden ondskefull och skiljer sig i det avseendet från oss andra. Förövaren är den farliga ”andra” som hotar vår säkerhet. Samhället bör därför organisera ett socialt försvar mot dessa farliga fiender snarare än att oroa sig över deras välfärd eller rehabiliteringsmöjligheter. Deras inneboende olikhet omöjliggör en rationell kriminologisk förståelse. Vi kan därför aldrig etablera en verklig kommunikation mellan ”oss” och ”dem”. Vi uppmuntras att fördömma mer och förstå mindre i syfte att undvika att humanisera brottslingen. Den brottsliga handlingen är ett obetingat ont val. Oskadliggörande av brottslingen genom förvaring är i detta sammanhang idealiskt. Den sociala ordningen är beroende av social konsensus baserad på delade värderingar. Ett pluralistiskt samhälle med tolererade skillnader är i denna kontext uteslutet (Garland 2002, s.184-185).

Ett nytt sätt att tänka har gradvis förändrat vårt beteende som aktörer i det kontrollkriminologiska fältet. Under större delen av 1900-talet understöddes många kriminalpolitiska och straffrättsliga beslut av ett socialt resonemang – brott hade sociala orsaker och sociala lösningar. De särskilda problem som uppstod placerades i sitt sociala

sammanhang och hanterades med lämpliga sociala medel såsom social rådgivning, utveckling av sociala trygghetssystem eller social reform. I det senmoderna samhället har ett nytt sätt att närma sig dessa problem uppstått, *en ekonomisk tankestil* som har format hur straffrättsliga aktörer fattar beslut, fördelar resurser och använder sina befogenheter. Även de straffrättsliga institutionernas syn på förövare, villkorligt frigivna och fångar har förändrats. Frågor om kostnader och effektivitet är i förgrunden vid politiska beslut idag i en omfattning som aldrig tidigare skådats. De straffrättsliga institutionerna granskas och kostnadsberäknas mer noggrant. Att få valuta för pengarna har tillsammans med skattemässiga begränsningar och utgiftsdisciplin givit upphov till ett ramverk av ekonomiskt tänkande som har blivit allt mer genomgripande och kraftfullt. För utövare av kriminalitetskontroll och straffrätt är kostnadsnyttoanalys, bäst värde och finanspolitiskt ansvar centrala element i den nya ekonomiska stilen av beslutsfattande. Det kontrollkriminologiska fältet – alltifrån brottsförebyggande arbete och polisarbete till fängelsesystemet och den villkorliga frigivningen – har mättats med tekniker för granskning, skattekontroll, mätning av resultat och kostnads-nyttobedömningar. Sociala orsakssamband har ersatts av ekonomiska former för beräkning – risk faktorer, incitamentsstrukturer, utbud och efterfrågan, kostnadsberäkning av brott och påföljder – som bidrar till att påverka politiska beslut och operativa prioriteringar. Privata fängelser och säkerhetsföretag är nya ekonomiskt rationella alternativ till tidigare statliga arrangemang. Användning av minimala resurser för att uppnå maximal effekt är det överordnade målet (Garland 2002, s.188-189).

2.2 Richard V. Ericson – Crime in an Insecure World

Ericson (2007) argumenterar i boken *Crime in an Insecure World* för att behovet att kriminalisera är rotad i den nyliberala politiska kulturen som är besatt av osäkerhet. I detta sammanhang sker kriminaliseringen som ett svar på en överhängande fara som i varje given tidpunkt riskerar drabba alla. Varje tänkbar källa till skada behandlas som ett brott. Denna politik av osäkerhet resulterar i enorma utgifter för riskbedömningar och riskhantering som ironiskt nog synliggör det riskbaserade resonemangets begränsningar och intensifierar osäkerheten. Katastrofala föreställningar ges näring, försiktighetsåtgärder blir genomgripande och extrema säkerhetsåtgärder åberopas i desperata försök att föregripa inbillade källor till skada (Ericson 2007, s.1, 3, 11).

Intensifieringen av säkerhetsåtgärder sker genom rättsliga förändringar. Ny lagstiftning kriminaliserar inte enbart individer som faktiskt orsakar skada utan även personer misstänkta för skadegörelse. Till och med myndigheter som anses ansvariga för bristande säkerhetsåtgärder straffbeläggs. Utöver en utvidgning och omvandling av straffrätten har nya användningsområden för civil- och förvaltningsrättsliga lagar hittats inom ramen för denna alltmer omfattande kriminaliseringsprocess. Traditionella principer, normer och förfaranden inom det straffrättsliga området urholkas eller elimineras helt och ger upphov till en mer bestraffande tillämpning som blir alltmer framträdande (Ericson 2007, s.1-2).

Användning av innovativ övervakningsteknologi och nätverk bidrar till att skärpa säkerhetsåtgärderna ytterligare. CCTV (intern-TV), samkörning av databaser, privat polisiär verksamhet och situationell prevention underlättar kriminaliseringen av misstänkta och bristande säkerhetsåtgärder. Denna uppsättning säkerhetsåtgärder benämner Ericson (2007) *the surveillant assemblage*, en säkerhetsapparat som möjliggörs av de nya lagar som är en del av omvandlingen ovan. Samtidigt sker en stor del av dess användning, i arbetet med kriminalisering, utanför det straffrättsliga området. Den stora majoriteten brott definieras och hanteras av samhällsaktörer (institutioner) utanför det formella straffrättsliga systemet. Varje institution – familjen, lokala föreningar, skolor, hälso- och sjukvård, affärsföretag, försäkringsbolag – har ett distinkt förhållande till kriminalisering med ett eget privat rättssystem och mobilisering av säkerhetsapparaten. Korrigering åtgärder vidtas av de institutioner inom vilka brottet har inträffat. Institutionerna har i arbetet med att upprätthålla säkerheten fått en primär brottspreventiv roll (Ericson 2007, s.2).

Etablerandet av riskdiskursen sammanfaller i tid med uppkomsten av nyliberala sociala föreställningar. Människor behöver, över allt annat, kunskap och riskbaserad teknik för att kunna fungera som nyliberala subjekt. Detta behov är av stor vikt i en regim som betonar osäkerhet och kan enbart hanteras genom kunskaper om risk och dess löfte om konkurrensfördelar i risktagande, välstånd, säkerhet och frihet. Nyliberala subjekt föreställer sig, tänker och agerar med utgångspunkt från vetenskapliga beskrivningar av risk (Ericson 2007, s.7).

Vetenskapen om risker omfattar tre sammankopplade språk som påverkar framtida reformer: ett sannolikhetsspråk, ett administrationsspråk och ett rättsvetenskapligt språk. *Risk som ett*

vetenskapligt sannolikhetsspråk innefattar en beräkning av skadliga händelsers frekvens och deras svårighetsgrad. Denna kalkyl appliceras på en kostnads-nyttoanalys av två olika typer. Först, huruvida en åtgärd bör vidtas trots risken för skada av en uppskattad magnitud. För det andra, huruvida det bör göras investeringar i nya säkerhetsåtgärder som kan minska skadeverkningarna och skapa mer säkerhet. Den höga graden av osäkerhet i vetenskapliga riskbedömningar har resulterat i ett erkännande av behovet att beslut om potentiella skador och tillhandahållande av säkerhet måste baseras på icke-vetenskapliga former av kunskap som är intuitiv, känslomässig, estetisk, moralisk och spekulativ. Även vetenskapliga beräkningar är spekulativa såtillvida att beräkningen av en skadas magnitud är beroende av det värde som människor tillskriver utfallet. Med andra ord, kostnads-nyttoanalyser av risker görs mot bakgrund av lokala kulturer och oförutsedda osäkerhetsfaktorer (Ericson 2007, s.7, 9).

Risk som ett vetenskapligt språk för att administrera framtiden har givit upphov till en riskrationalitet, där en korrekt bedömning av risker och hanteringen av dessa är central. Alla administrativa processer påverkas eller påverkas av risk. Statliga och icke statliga organisationer söker genom riskbedömningar förstå sin omgivning och reagera på den med utgångspunkt från denna förståelse. Externa skadekällor omvandlas till organisatoriska risker genom en etablering av tidiga varningssystem och riskprofilering. Interna skadekällor omvandlas till operativa risker genom en etablering av inspektioner, revisioner, nya rutiner för rapportering och elektronisk övervakning. Riskhanteringen har förankrats i dessa institutioners sociala föreställningsvärld och används i avsikt att hantera olika sorters osäkerhet. Misslyckad riskhantering resulterar allt som oftast i en intensivare riskhantering i enlighet med tron om att mer kommer att fungera där mindre har misslyckats (Ericson 2007, s.10-12).

Risk som ett rättsvetenskapligt språk är en retorisk resurs som används i argument om vilka skador som ska prioriteras, hur de ska hanteras och vem som är klandervärd och därmed ansvarig för att hantera dem. Identifiering av risker är en politisk urvalsprocess i vilken vissa skador får särskild uppmärksamhet medan andra ignoreras. Dessutom stämplas de utvalda skadorna som hot mot samhällets säkerhet och välbefinnande med följden att en intensifierad kontroll, inklusive kriminalisering, legitimeras. Bedömningarna baseras på sociala faktorer, ekonomiska vinster, kulturella värderingar och politiska processer av skuld och ansvar (Ericson 2007, s.14-16).

3 Perspektiv och metod

3.1 Socialkonstruktionism

Den kritiska diskursanalysen vilar tillsammans med diskursteorin och diskurspsykologin på en socialkonstruktionistisk grund. Fyra premisser är enligt Vivien Burr (2003) utmärkande för socialkonstruktionismen. Den första premissen, *en kritisk inställning till självklar kunskap*, innebär att vi bör ha en kritisk hållning till vårt sätt att förstå världen och oss själva. De omedelbara resultat som direkta observationer av vår omvärld ger upphov till är inte oproblematiska. Tron på en objektiv och opartisk kunskap måste utmanas. De kategorier genom vilka vi uppfattar och organiserar världen omkring oss är inte nödvändigtvis en avspeglning av verkligheten. Kategoriseringen, dominerande föreställningar och världsbilder, är istället ett resultat av vårt sätt att förstå vår miljö (Burr 2003, s.1-3).

Den andra premissen fastslår att de sätt genom vilka vi vanligen uppfattar vår omvärld – de kategorier och begrepp vi använder – är *historiskt och kulturellt specifika*. Utöver synen på kunskap som historiskt och kulturellt präglad är kunskap att betrakta som en produkt av det kulturella och historiska sammanhanget och är beroende av rådande sociala och ekonomiska arrangemang i den aktuella kulturen. Vi kan därför inte förutsätta att vårt sätt att förstå vår omvärld nödvändigtvis är bättre, vad avser sanningshalten, än andra sätt (Burr 2003, s.3-4). De sätt på vilka vi uppfattar världen är enligt Jørgensen et al. (2000) kontingenta – våra världsbilder och identiteter förändras över tiden och kunde därmed ha varit annorlunda (Jørgensen & Phillips 2000, s.11).

Den tredje premissen stipulerar att *kunskap upprätthålls av sociala processer*. Genom vardaglig social interaktion konstrueras och upprätthålls våra gemensamma versioner av kunskap. Detta sker parallellt med en ständig kamp om rätten att definiera sanningen. Av denna anledning är socialt samspel av alla slag, framförallt språk, intressant (Burr 2003, s.3-4).

Enligt den fjärde och avslutande premissen menar Burr (2003) att det föreligger ett *samband mellan kunskap och social handling*. De framförhandlade överenskommelserna kan anta en stor mängd olika former. Vi kan därför tala om många möjliga sociala konstruktioner av världen. Dock medför varje enskild konstruktion ett antal förhållningsregler eller normer och

värden. Varje världsbild tillåter en bestämd uppsättning av naturliga och otänkbara handlingsmönster. En del handlingar faller inom ramen för acceptabelt beteende samtidigt som andra exkluderas. Vår konstruerade världsbild har betydelse för vad som är tillåtet för olika människor att göra och hur de kan behandla andra. Olika sociala världsbilder och sanningar får därmed konkreta sociala konsekvenser (Burr 2003, s.5).

3.2 Diskurs som teoretiskt begrepp

Gemensamt för de olika diskursanalytiska angreppssätten är en föreställning om att vårt sätt att tala inte är en neutral avspeglning av verkligheten. Vårt språkbruk spelar en aktiv roll i skapandet och förändringen av vår omvärld, våra identiteter och sociala relationer. Fairclough (1992) inkluderar alla former av språkanvändning inom ramen för begreppet diskurs och menar vidare att språket förändras i förhållande till den typ av relation som råder mellan deltagarna i en interaktion. Även socialt sammanhang och sociala mål har betydelse för hur diskursen ser ut. Språkanvändningen är därför att betrakta som en form av social praktik (Fairclough 1992, s.63). Jørgensen et al. (2000) fortsätter och menar att vi skapar representationer av verkligheten med hjälp av vårt språk, vilket innebär att vi får tillträde till verkligheten genom att studera tal och skrift. Dock är dessa representationer inte speglingar av en redan existerande verklighet, representationerna skapar den. Den fysiska världen får således sin betydelse genom diskurs (Jørgensen & Phillips 2000, s.7, 15).

Begreppet diskurs används således i många vetenskapliga sammanhang och rymmer enligt Jørgensen och Phillips (2000) en ”idé om att språket är strukturerat i olika mönster som våra utsagor följer när vi agerar inom olika sociala domäner. [...] Diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)” (Jørgensen & Phillips 2000, s.7).

Bergström & Boréus (2000) utvecklar resonemanget och menar att en diskurs är summan av interaktioner inom en viss social domän, exempelvis en organisation eller som i denna studie en diskussionstråd (Bergström & Boréus 2000, s.223; Sahlin 1999, s.87).

Sahlin (1999) sammanfattar betydelsen av Faircloughs diskursbegrepp. Diskurs är ett resultat av språkanvändning, en form av social praktik. Varje kommunikativ händelse, tal och skrift, är en social handling och samtidigt en representation av verkligheten – exempelvis en politisk diskussion om bidragsfusk i sociala medier – i enlighet med Vivien Burrs definition av socialkonstruktionism (Sahlin 1999, s.85, 87).

3.3 Kritisk diskursanalys

När undersökningar av kommunikationsprocesser i olika sociala sammanhang ska genomföras i ljuset av bredare samhällsliga utvecklingstendenser är den kritiska diskursanalysen enligt Jørgensen et al. (2000) idealisk. Metoden har en tydlig målsättning om att vara kritisk i sitt förhållningssätt till hur bestämda världsbilder konstrueras. Genom en kritisk kartläggning av maktrelationer i samhället kan problemområden identifieras och i förlängningen bli föremål för social förändring (Jørgensen & Phillips 2000, s.8, 72). Sveningsson et al. (2003) menar att denna kartläggning i huvudsak sker genom en granskning av hur texter används och tolkas i förhållande till den sociala kontexten. Denna premiss bygger på antagandet att ”texter bidrar till att konstituera eller skapa sociala värderingar, relationer eller identiteter” (Sveningsson et al. 2003, s.140). Texter är i den meningen att betrakta som ideologiska - de hjälper underbygga den världsbild som legitimerar rådande maktförhållanden. Den kritiska diskursanalysen är i det avseendet utmärkt lämpad i arbetet med att klargöra och ifrågasätta rådande föreställningar och ojämlika maktförhållanden (Sveningsson et al. 2003, s.140-141).

3.3.1 Diskursiva praktiker

Diskursiva praktiker, produktion och konsumtion av texter, är att betrakta som en form av social praktik som är konstituerande - de diskursiva praktikerna påverkar den sociala världen. Människors textproduktions- och textkonsumtionsprocesser i vardagen får konkreta konsekvenser i form av social och kulturell reproduktion och förändring (Jørgensen & Phillips 2000, s.67, 71).

Emellertid ser den kritiska diskursanalysen – tillskillnad från Laclau & Mouffes diskursteori – diskurs som både konstituerande och konstituerad. Jørgensen et al. (2000) menar att diskurs påverkar och påverkas av sociala strukturer och processer. Detta innebär att varje diskurs står i ett dialektiskt förhållande till verkligheten. Utöver diskursens förmåga att ge form åt och förändra sociala strukturer och processer (kunskap, identiteter och sociala relationer) speglas dem också – diskursen påverkas av andra sociala praktiker och strukturer (Jørgensen & Phillips 2000, s.67-68, 71). Språk som diskurs är ”*både* en form av handling, varigenom människor kan påverka världen *och* en form av handling, som är *socialt och historiskt*

situerad och står i ett dialektiskt förhållande till andra aspekter av det sociala” (Jørgensen & Phillips 2000, s.68).

Vidare är ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper enligt den kritiska diskursanalysen ett resultat av diskursiva praktiker. De diskursiva praktikerna skapar eller reproducerar skillnader mellan olika grupper, sociala klasser, kvinnor och män etc. Effekterna av denna diskursiva process är därför att betrakta som ideologiska. Detta synsätt riktar på ett naturligt sätt forskningsfokus ”*både* mot de diskursiva praktiker som konstruerar världsbilder, sociala subjekt, sociala relationer, inklusive maktrelationer, *och* mot den roll som dessa diskursiva konstruktioner spelar i främjandet av bestämda sociala gruppers intressen” (Jørgensen & Phillips 2000, s.69). Den kritiska diskursanalysens uppgift är vidare att ”klarlägga den diskursiva praktikens roll i upprätthållandet av den sociala värld, inklusive de sociala relationer som innebär ojämlika maktförhållanden” (Jørgensen & Phillips 2000, s.69).

3.3.2 Faircloughs tredimensionella modell

Två aspekter står framförallt i fokus vid analysen av diskurs. *Den kommunikativa händelsen* (språkbruk), i föreliggande fall användare i ett diskussionsforum som behandlar bidragsfusk, kommer tillsammans med *diskursordningen*, summan av de diskurstyper som används inom den aktuella sociala domänen, att bli föremål för denna studie (Jørgensen & Phillips 2000, s.73).

Tre dimensioner är utmärkande för varje fall av språkbruk eller kommunikativ händelse. ”1) textens egenskaper (*text*); 2) de produktions- och konsumtionsprocesser som är förbundna med texten (*diskursiv praktik*): och 3) den bredare sociala praktik som den kommunikativa händelsen är en del av (*social praktik*)” (Jørgensen & Phillips 2000, s.74). Faircloughs tredimensionella modell är den analytiska ram som jag kommer att använda i samband med den konkreta diskursanalysen av de kommunikativa händelserna (Jørgensen & Phillips 2000, s.74).

Den diskursiva praktiken och det sätt som forumanvändarna konstruerar sina texter på med utgångspunkt från redan existerande diskurser (sociala praktiker såsom välfärdsdiskurs eller en nyliberal diskurs) har en central betydelse i Faircloughs tredimensionella modell genom sin roll som förbindelselänk mellan text och social praktik. ”Det är således bara genom diskursiv

praktik – där människor använder språk för att producera och konsumera texter – som texter formar och formas av social praktik” (Jørgensen & Phillips 2000, s.75).

De formella lingvistiska dragen påverkar samtidigt både produktionsprocessen och konsumtionsprocessen. Vid produktionen av text artikuleras diskurser med en bestämd lingvistisk uppbyggnad som textmottagaren i samband med sin tolkning bygger på. Således kommer analysen av en kommunikativ händelse att ske på *textnivå* (lingvistisk uppbyggnad), den *diskursiva praktikens nivå* (artikulering av diskurser i produktionen och konsumtionen av texten) och *den sociala praktikens nivå*. På den senare nivån står ”överväganden om huruvida den diskursiva praktiken reproducerar eller omstrukturerar den existerande diskursordningen och vilka konsekvenser det har för den bredare sociala praktiken” i centrum (Jørgensen & Phillips 2000, s.75).

Den kritiska diskursanalysens centrala mål är att synliggöra de förbindelser som förekommer mellan språkbruk och social praktik. Genom att analysera konkreta fall av språkbruk som en del av diskursordningen kommer jag att söka utröna den roll som diskursiva praktiker har i upprätthållandet av den sociala ordningen och förändringen av sociala strukturer. Vi kan i ljuset av detta resonemang se att varje kommunikativ händelse (social praktik), beroende på hur den överensstämmer med rådande diskursordning, reproducerar eller ifrågasätter den (Jørgensen & Phillips 2000, s.76).

3.4 Urval och kodning

Det insamlade materialet i form av datormedierad kommunikation på Flashback Forum är av *asynkron* karaktär. Detta innebär att inläggen i diskussionsgrupperna eller trådarna kan skrivas och tas emot vid olika tillfällen. Forumanvändaren får enligt Svenningsson (2003) som en följd därav tid att reflektera över innehåll och syfte innan ett meddelande författas eller besvaras (Svenningsson et al. 2003, s.49, 140).

Valet av empiri gjordes med utgångspunkt från tre urvalskriterier av betydelse för studiens syfte: Diskussionstrådarna ska ha startats mellan åren 2010-2012, de ska behandla grovt bidragsbrott eller bidragsfusk och uttrycka föreställningar om grovt bidragsbrott eller bidragsfusk. Kriterieurvalet hjälper kvalitetssäkra materialet genom att alla fall som möter dessa förutbestämda kriterier (av vikt för arbetets syfte) studeras (Patton 2002, s.238).

Orden ”bidragsbrott” och ”bidragsfusk” användes i samband med insamlingen av data via Flashback Forums sökfunktion. Sökningen gav upphov till närmare 500 diskussionstrådar - 142 respektive 363 trådar. Ett kriterieurval genomfördes med utgångspunkt från urvalskriterierna ovan och resulterade i 5 trådar aktuella för min undersökning, varav cirka 500 inlägg analyserades. De 100 första inläggen i varje diskussionstråd blev föremål för min analys.

Det insamlade materialet kommer att kodas. Detta innebär att diskussionsinläggen i Flashback Forum kommer att kategoriseras i centrala teman. Innehållet i texterna förenklas och sammanfattas i syfte att uppnå en bättre överblick över de centrala tendenserna och bidrar till att på ett tydligare sätt klarlägga generella eller typiska mönster. Genom att finna ett eller flera nyckelord kan ett större avsnitt av texten beskrivas och diskursiva praktiker identifieras. Med nyckelord (kod) avses en förkortning som klassificerar ett textfragment eller inlägg. Varje kod representerar ett tema – de värderingar, principer och idéer (diskurser) som de olika aktörernas åsikter eller uppfattningar utgår från. Koderna är i det avseendet att betrakta som tolkande, eftersom min förståelse av materialet sker i relation till ett större teoretiskt sammanhang. Målet är inte enbart att identifiera teman med utgångspunkt från min teoretiska ram utan även att ta hänsyn till och vara öppen för nya teman som jag i det inledande skedet av undersökningen inte har uppmärksammat. Denna kartläggning eller analys kommer att ske genom en fokusering på krispunkter eller kritiska moment som speglar konflikter mellan olika diskurser - mötet mellan dominerande och alternativa diskurser. Dessa spänningar kan hjälpa synliggöra mönster eller diskurser som annars kan vara svåra att urskilja (Jørgensen & Phillips 2000, s.122, 147; Grønmo 2006, s.112, 245-246; Sveningsson et al. 2003, s.149).

3.5 Kritiska anmärkningar

Faircloughs kritiska diskursanalys anger inga riktlinjer för vilka sociologiska eller kulturteoretiska ramverk som ska användas i samband med analysen av den bredare sociala praktiken. Mitt val av David Garland och Richard V. Ericsons kulturteorier har stor betydelse för analysens utfall och framförallt för identifieringen av de diskursiva praktiker som forumanvändarna använder när de uttrycker sina attityder om grova bidragsfuskare (Jørgensen & Phillips 2000, s.93).

Jag valde redan i det inledande skedet av undersökningen att anlägga ett nyliberalt perspektiv med utgångspunkt från de valda teorierna. Det konstruerade nyliberala sociala sammanhanget mot vilken diskussionen förs kan enligt Jørgensen et al. (2000) kritiseras för att i allt för hög grad framstå som en objektiv social verklighet. Den inledande analysen gjordes dock förutsättningslöst i syfte att minimera det teoretiska ramverkets inverkan på materialet i förhoppning om att synliggöra oväntade alternativa mönster eller diskursiva praktiker (Jørgensen & Phillips 2000, s.93).

Analysen av empirin och de slutsatser som framkommer bör mot bakgrund av detta resonemang delvis betraktas som ett resultat av valet av metod och teori. I relation till de större samhällsstrukturerna menar Jørgensen et al. (2000) att ingen ny kunskap eller hypoteser kan genereras eftersom samhällsstrukturerna redan definieras av valet av teori. Emellertid kan de diskursiva praktikerna genom sin förmåga att återverka på den större samhällsordningen bidra med nya insikter om de potentiella förändringarnas sociala konsekvenser. Här går även den främsta skiljelinjen mellan den kritiska diskursanalysen och övriga diskursanalytiska ansatser som enbart betraktar diskurs som ett fenomen som reproducerar en bakomliggande struktur. För Fairclough är diskursen mer dynamisk. Diskursen bidrar till social och kulturell förändring – den påverkar och påverkas av sociala strukturer. Utöver social reproduktion är även den sociala produktionen intressant för den kritiska diskursanalysen och är i den meningen att betrakta som mer kritisk än övriga riktningar (Jørgensen & Phillips 2000, s.93-95).

3.6 Etiska överväganden

Med utgångspunkt från individskyddskravet – skydd mot otillbörlig insyn som riskerar kränka en individs integritet och privatliv – har HSFR (1990) utformat ett antal forskningsetiska principer. Jag kommer på grundval av dessa riktlinjer göra etiska överväganden i syfte att skydda tredje person från negativa konsekvenser. Dock föreligger enligt Svenningsson et al. (2003) svårigheter att till fullo uppfylla dessa krav när forskningsmiljön finns på nätet (HSFR 1990, s.5; Svenningsson et al. 2003, s.178).

Fyra huvudkrav existerar – informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. *Informationskravet* innebär att forskaren ska informera berörda parter eller undersökningsdeltagare om den aktuella forskningsuppgiftens syfte (HSFR 1990, s.6-7).

Emellertid menar Sveningsson et al. (2003) att detta krav inte är enkelt att tillmötesgå. Stora praktiska svårigheter uppstår när alltför många människor i en internetmiljö enskilt ska informeras. Alternativt kan forskaren be ägaren eller ansvarig aktör för den dagliga driften i den aktuella arenan om tillstånd. I mitt fall föregicks datainsamlingen av ett mail till Flashbacks webmaster, ansvarig för det administrativa systemet, med en beskrivning av undersökningens syfte och försäkran om att analysen av insamlade data inte kommer att användas i annat syfte. Även institutionsanknytning och personuppgifter inkluderades i meddelandet för att underlätta kontakten. Därmed är informationskravet att betrakta som tillgodosett (HSFR 1990, s.7; Sveningsson et al. 2003, s.179).

Vidare har deltagare i en undersökning enligt *samtyckeskravet* ”rätt att själva bestämma över sin medverkan” (HSFR 1990, s.9). Eftersom alla aktiviteter på Flashbacks Forum är av offentlig karaktär - den pågående offentliga debatten är öppen för allmänheten att ta del av – menar Sveningsson et al. (2003) att samtycke inte är nödvändigt. Insamling av material, observationer och analyser är i detta avseende tillåtet. Dessutom får resultatet av min forskning redovisas ”under förutsättning att ingen enskild individ är identifierbar i de forskningsrapporter som skrivs och publiceras” (Sveningsson et al. 2003, s.181, 188). I de fall direkta citat förekommer i studien kommer författarna bakom diskussionsinläggen att anonymiseras och förses med ett nummer.

Bromseth (2002) problematiserar denna fråga ytterligare genom att göra Internetforskaren uppmärksam på det faktum att elektroniskt lagrade inlägg i forum av samma karaktär som Flashback Forum – information som används som underlag för min tolkning – är tillgänglig även efter att studien har avslutats. Vem som helst kan identifiera avsändaren genom att använda det meddelandearkiv som är tillgängligt via alla stora sökmotorer på Internet. Det enda som krävs för att spåra avsändaren liksom den diskussionsgrupp inom vilket meddelandet först genererades är en inmatning av ett utdrag från ett av mina direkta citat i sökmotorns sökfält (Bromseth 2002, s.44). I föreliggande fall skulle en sådan sökning emellertid inte avslöja undersökningsdeltagarnas verkliga namn, utan enbart deras signaturer.

Detta för oss oavslutligen in på det tredje kravet, *konfidentialitetskravet*. Undersökningens deltagare ska ges största möjliga konfidentialitet genom att personuppgifter förvaras på ett sätt som hindrar obehöriga att ta del av dem (HSFR 1990, s.12). Eftersom jag med säkerhet inte

kan veta någonting om författarna till inläggen på Flashback Forum är enligt Sveningsson et al. (2003) konfidentialitetskravet lättare att tillgodose, bl.a. till följd av att signaturer i form av alias används i den aktuella Internetmiljön. Dock kommer jag ändå, som ovan redan nämnts, att numrera personerna bakom diskussionsinläggen. Likaså kommer information som riskerar röja den fysiska personens namn utanför nätet att utelämnas från studien eller ändras i förhoppning om att undanröja alla möjligheter till identifikation (Sveningsson et al. 2003, s.181-184).

Avslutningsvis får insamlade uppgifter om enskilda personer endast användas för forskningsändamål. *Nyttjandekravet* är därmed att betrakta som lättast att uppfylla eftersom jag inte avser att använda mitt material, eller de tolkningar som framkommer som ett direkt resultat av analysen, i icke-vetenskapliga syften (HSFR 1990, s.14).

Därutöver ligger undersökningens fokus på de generella mönster som framkommer i texterna, en kartläggning som i sin tur kommer att analyseras i förhållande till samhällsliga utvecklingstendenser. En analys av de enskilda personernas identiteter och beteende är i det sammanhanget mindre intressant. Innehållet har endast betydelse i relation till den övergripande strukturen. Studiens syfte och problemformulering reducerar därmed risken för en överträdelse av de forskningsetiska principerna.

4 Teman om bidragsfusk på Flashback Forum

Efter den inledande analysen av inläggen i diskussionstrådarna på Flashback Forum utkristalliserades följande teman:

Nya säkerhets- och preventionsåtgärder

Lågt förtroende för de sociala trygghetssystemen

Hårdare straffrättsliga sanktioner

Ineffektiv social kontroll

Krav på mer förebyggande arbete

Demonisering av minoritetsgrupper

Glorifiering av bidragsfuskare

Faircloughs två första dimensioner, text och diskursiv praktik kommer att analyseras under respektive tema i det första och inledande avsnittet. Därefter avslutas analysen med en kritisk granskning av forumanvändarnas användning av diskursiva praktiker i förhållande till den bredare sociala praktiken – den tredje dimensionen. Varvid en redogörelse för undersökningens slutsatser kommer att göras.

4.1 Nya säkerhets- och preventionsåtgärder

4.1.1 Lågt förtroende för de sociala trygghetssystemen

Misstro mot de sociala trygghetssystemen är ett utbrett tema som lyfts fram av många forumanvändare. De sociala trygghetsförmånernas nivåer ifrågasätts tillsammans med systemets hållbarhet på lång sikt.

22. Men hur kan någon bli beviljad 170 tusen i månaden? Måste inte det vara fel? Fan, en vanlig medborgare får ju knappt ersättning för tex halsfluss och tappad röst trots att man jobbar på en telefonväxel och inte kan sköta sitt jobb!

22 ställer sig frågande till ersättningsnivån och menar att systemet är så hårt utnyttjat och belastat att ”vanliga medborgare” knappt kan få grundläggande sjukersättning. Laglydiga hårt arbetande människor med hög arbetsmoral och stark plikt känsla drabbas på ett orättvist sätt och utmålas som förlorare i detta system. Den ”vanliga medborgaren” framställs som ett offer för de höga ersättningsnivåerna. I kombination med *offerdiskursen* sker argumentationen även med utgångspunkt från en *ekonomisk diskurs* utifrån vilken **22** ondgör sig över

ersättningsnivåerna och det sätt som fördelningen av resurser görs på. Människor förtjänta av förmåner och med arbeten att sköta, i behov av sociala trygghetssystem, får ”knappt” någon ersättning samtidigt som bidragsfuskare lever i överflöd.

Vidare riktas stark kritik mot den medicinska personalens oförmåga att göra korrekta bedömningar av patientens tillstånd och behov av bidrag.

25. Notera, kära vänner, att Kaninmannen2 [Den andra i ordningen av gärningsmän som på kort tid har blivit misstänkt för grovt bidragsbrott], tydligen varit på någon kort läkarundersökning. Den läkaren kan tydligen skriva intyg på ungefär vilka grunder som helst. Och notera också detta evinnerliga gnäll över Försäkringskassans "nya, hårda regler", som i själva verket inte består i något annat än att FK, efter alliansregeringens direktiv, börjat begära in vettiga underlag för beslut om utbetalning. När sålunda FK börjar besluta om sjukersättningar på lite mer objektiva beslutsgrunder, så ramlar såna här kaniner ut ur hatten [...].

27. Vem var läkaren som skrev intyget? Var det kanske också en släkting? CP-skada låter som en rätt svår skada att fejka övertygande.

30. En intressant fråga: I dessa fall av bluffar, har ju någon gett sitt ja, eller gett ett medicinskt utlåtande? Dessa borde utan tvekan utredas, samt svartlistas att dom endast får arbeta som städare i missbrukarkliniker... SAMT naturligtvis bli ersättningskyldiga...

Läkarundersökningen i det aktuella fallet med en gärningsman misstänkt för grovt bidragsbrott fördöms av **25**. Han konstaterar vidare att läkaren i det föreliggande fallet har skrivit ett utlåtande på lösa grunder. Genom att ge gärningsmannen smeknamnet ”Kaninmannen2” antyder han att detta är ytterligare ett fall i raden av misslyckade läkarutlåtanden. Detta har hänt tidigare, det har hänt igen och kommer högst sannolikt att upprepas i framtiden. I linje med detta resonemang agiterar han i direkt opposition mot medias gnälliga bild av försäkringskassans nya hårdare regler. De nya kraven på ”vettiga underlag för beslut om utbetalning” är av godo. Han har en accepterande attityd i förhållande till försäkringskassans nya hårdare regler för bedömning av arbetsförmåga. När beslut om utbetalningar sker på ”lite mer objektiva beslutsgrunder” fångas de grova bidragsbrottslingarna in i de nya finmaskiga kontrollåtgärderna som idag finns på plats. Den nya kontrollapparaten upplevs som positiv. Att människor som borde få bidrag inte beviljas ersättning till följd av försäkringskassans nya beslutsunderlag är inte ett lika stort problem. Frånvaron av hänsyn till människor i behov av stöd är totalt. Berättigade bidragstagare får betala priset i arbetet med att reducera risken för enskilda bidragsfuskares möjlighet att bedra

staten. Resonemanget om försäkringskassans försiktighetsåtgärder förs inom ramen för en *riskdiskurs*. Kontrollåtgärderna upplevs som positiva och sker mot bakgrund av läkarkårens osäkra bedömningar.

Svårigheten att simulera en CP-skada på ett övertygande sätt väcker hos forumanvändare **27** frågan om huruvida läkaren är en släkting. Släktbanden är utifrån detta perspektiv av avgörande betydelse för utfallet av bedömningen av gärningsmannens medicinska status och hans förmåga att hantera vardagliga göromål. **27** antyder indirekt genom betoningen på släktskapet att det högst sannolikt rör sig om invandrare med starka familjeband som indirekt möjliggjorde det moraliskt tvivelaktiga bedrägeriet. Risken för fortsatta överträdelser är överhängande. **30** riktar uppmärksamheten mot behovet av att utreda och eventuellt svartlista läkare misstänkta för ogrundade medicinska utlåtanden. **30** vill se tydligare påföljder med förlust av legitimation och ersättningsskyldighet. Ansvariga för bristfälliga medicinska utlåtanden bör straffbeläggas. Förhoppningen bakom mer bestraffning är att hotet om straff ska förebygga förekomsten av bristfälliga medicinska utlåtanden – *riskdiskurs*.

4.1.2 Hårdare straffrättsliga sanktioner

Krav på hårdare straffrättsliga sanktioner uttrycktes i alla undersökta diskussionstrådar. Mer bestraffning och vedergällning är centrala aspekter i forumanvändarnas resonemang och utgår från en *riskdiskurs*. Följande inlägg har författats med utgångspunkt från händelsen om pappan som under en period om 11 år tvingat sin dotter att spela psyksjuk. Åklagare väckte åtal för grovt bedrägeri och bidragsbrott (TT 2011).

101. Bara grovt bedrägeri och bidragsbrott!?!? Inget åtal det han har utsatt sin dotter för?

109. Hur kan han inte bli åtalad för massa andra saker också? Grov misshandel t.ex.?

138. [...] Det rör sig om människorov, vad har vi för rättsväsen???

152. Av all perversa jävla påhitt ... Men kunde verkligen inte åklagaren hitta något mer att åtala för? Egenmäktigt förfarande med barn? Människohandel? Kidnappning? Olaga frihetsberövande? Misshandel? Det ska väl inte vara så svårt? Olaga frihetsberövande ger upp till tio års fängelse, vilket väl borde vara applicerbart här?

101 understryker sin bestörtning och misstro över beskedet och framförallt frånvaron av fler åtalspunkter med både utrops- och frågetecken. Det faktum att det verkliga offret,

gärningsmannens dotter, inte får någon upprättelse ifrågasätts. **109** fortsätter på samma linje och föreslår ett tillägg till åtalspunkterna, grov misshandel. Även rättsväsendets kompetens betvivlas och stämplas indirekt som ineffektivt av **138** som menar att det rör sig om människorov och fortsätter ”vad har vi för rättsväsen????”. **152** ställer saken på sin spets och utmålar straffrättsystemets hantering av detta ärende som naturvidrigt, ”Av all perversa jävla påhitt ...”. Åklagarens oförmåga att hitta underlag för ytterligare åtalspunkter sätts ifråga, ”Det ska väl inte vara så svårt?”. Samtliga forumanvändare uttrycker önskemål om hårdare straffåtgärder mot bakgrund av en *offerdiskurs* som önskar ge flickan i det aktuella fallet en mer central roll och betydelse vid beslut om vilka åtalspunkter som ska väckas. Att enbart döma gärningsmannen för brott mot staten räcker inte.

Även krav på vedergällning uttrycks, bl.a. i inlägg som skrivits i relation till fallet med mannen som misstänks ha bluffat till sig flera miljoner i form av assistansersättning genom att låtsat vara CP-skadad (TT 2010).

207. Hoppas hela stora släkten utvisas! Inte konstigt Sverige går på knäna när sandnegrerna lever som kungar genom att spela cp-skadade. Enda rätta vore ju att klippa hälsena på han så han får sitta i rullstol på riktigt!

Forum användaren framför krav på utvisning för alla involverade parter – i det här fallet anhöriga till mannen – som bidrog till att upprätthålla bilden av en funktionshindrad man i behov av stöd. Den hårda påföljden motiveras mot bakgrund av ett överansträngt välfärdssystem som dessa individer tillhörande gruppen invandrare eller ”sandnegrer” genom sina illegala handlingar långsamt stryper. Enligt principen, öga för öga, tand för tand rättfärdigar **207** behovet av en fysisk vedergällning. ”Enda rätta vore ju att klippa hälsena på han så han får sitta i rullstol på riktigt”. **207** kräver en skärpning av de straffrättsliga påföljderna genom mer bestraffning. Behovet av vedergällning enligt principen öga för öga, tand för tand har sitt ursprung i en *kristen diskurs*.

4.1.3 Ineffektiv social kontroll

Många forumanvändare upplever att frånvaron av en effektiv informell social kontroll är ett problem som leder till opportunistisk - *riskdiskurs*. Avsaknaden av människor i bidragsfuskarens närhet som upprätthåller samhällets dominerande regler, normer och värderingar behöver därför vägas upp med fler kontrollåtgärder inte enbart i gärningsmannens

informella miljö, aktörer i vardagslivet som känner varandra, utan även i den formella miljön med starka statliga aktörer i centrum. Utifrån detta perspektiv är bidragsfusk ett resultat av frånvaron av social kontroll. Följande citat är hämtade från en diskussionstråd som diskuterar nyheten om pappan som under ett antal år tvingat sin dotter att spela psyksjuk.

311. Om detta började när flickan var ca. 7 år så har hon väl gått i skolan / dagis innan dess? Var är barnets släktingar? Bekanta? Grannar? 🤔 [...].

326. Allt sånt här skulle lösas om man inte kunde välja vårdskötare. Förstår inte hur naiva man kan vara att låta familjerna själva bestämma över sånt här. Inte helt oväntat att det oftast är babbar [araber] och annat allsköns patrasch som visar sig försöka utnyttja sånt här.

Det första inlägget behandlar en fråga som är central för detta tema. Varför reagerade inte någon? **311** riktar inledningsvis något osäkert uppmärksamheten mot flickans skola. Varför larmade ingen om hennes situation? Alternativt varför reagerade ingen över hennes frånvaro? **311** avslutar besviket sitt inlägg efter ett batteri med frågor och undrar var barnets släktingar, bekanta och grannar har varit. Varför har alla aktörer i flickans informella miljö varit så passiva? Krav på en större mobilisering av aktörer i vår informella miljö antyds bakom **311:s** frågeställning.

De informella aktörernas passivitet och ovilja att agera är ett problem som **326** menar mer reglering löser genom att frånta anhöriga möjligheten att välja assistent. Mobilisering av fler aktörer i bidragsfuskkarens informella miljö är inte ett lika stort problem när kontrollåtgärder i den formella miljön kan vidtas. Mer reglering är nödvändigt i sammanhang där avvikare som vägrar följa den väg som överensstämmer med dominerande föreställningar om rätt och fel förekommer, framförallt i invandrartäta miljöer som domineras av araber. **326** förordar mer kontroll med utgångspunkt från ett säkerhetsperspektiv.

4.1.4 Krav på mer förebyggande arbete

Krav på mer genomgripande försiktighetsåtgärder hos myndigheter åberopas av en stor andel av forumanvändarna i syfte att reducera risken för utbredd bidragsfusk. Följande diskussion sker med utgångspunkt från en *riskdiskurs* där kriminalisering, övervakning och kontroll är karaktäristiska drag. I arbetet med att föregripa inbillade källor till skada (föreställningar om utbredd bidragsfusk) föreslås extrema säkerhetsåtgärder.

240. Nej, Försäkringskassan har inte gjort många rätt. Det krävs ingen större fantasi för att begripa att folk vallfärdar från när och fjärran för att tillskansa sig svenska skattekonor. Dumma godtrogna jävlar. Utöver att bara glo på olika läkarutlåtanden och sen ösa pengar över banditerna kunde man självfallet företagit grundliga undersökningar. I synnerhet när det handlar om så horribla jättebelopp.

Forum användare **240** inleder sin diskussion med att framställa försäkringskassans tjänstemän som ”Dumma godtrogna jävlar” utan förmåga att arbeta förebyggande – skydda den trygghet som det sociala trygghetssystemet erbjuder den enskilde medborgaren. En attityd som förövrigt uttrycks av många forum användare. Grupper av människor från ”när och fjärran” vallfärdar till dem svenska försäkringskontoren i syfte att tillskansa sig våra skattekonor. Alla skattebetalare riskerar enligt denna logik att i förlängningen drabbas. ”Grundliga undersökningar” förespråkas av **240**. Nuvarande kontrollåtgärder räcker inte till. Den tilltro som försäkringstjänstemännen sätter till läkarutlåtandena fördöms, ”I synnerhet när det handlar om så horribla jättebelopp”.

241. Jag tror att det är dags för en ny rutin vid bedömningar av assistensärenden. Inga husläkarbedömningar utan undersökning med inläggande observation på neurolog eller barnklinik med begränsad besöksrätt för anhöriga, magnetrtg, EEG, ENeG och EMG för objektivisering av neurologiska handikapp. Visst, är inte vattentätt och kostar några kronor, men det sparas snabbt in med de belopp som nu läggs på assistens.

241 spinner vidare på föregående forum användares resonemang genom att konkretisera förslag på förebyggande åtgärder som förbättrar myndigheternas kontroll av potentiella klienter. Detta sker i avsikt att effektivisera bedömningen och minimera osäkerheten, risken för felaktiga utbetalningar. **41** inleder sin argumentation med att förorda nya rutiner vid beslut om assistenssättning. Klienten ska under en ospecificerad period underkasta sig observation på neurologen eller barnkliniken. Vidare bör nära anhörigas besöksrättigheter kraftigt beskäras och noggrant regleras. Risken för utbyte av information av värde för ett pågående bedrägeriförsök är allt för överhängande för att en fri interaktion ska tillåtas. Huruvida klient och anhöriga i samband med den eventuella besöksperioden konstant ska övervakas framgår inte. Väl beprövade medicinska mätmetoder bör därefter i kombination med de resultat som framkommer av observationen ligga till grund för en objektiv bedömning av klientens funktionsnedsättning. **241** avslutar med att påtala att detta förförande inte är ”vattentät” och högst sannolikt kommer att kosta ”några kronor” men är i längden utifrån en kostnad-nyttobedömning lönsam. De belopp som besparas på att förhindra det utbredda fusket

kommer att täcka de nya kostnaderna. Brottslighetens konsekvenser står i fokus, inte dess orsaker.

Att detta nya system av övervakning och kontrollåtgärder inte är ”vattentät” synliggör det riskbaserade resonemangets begränsningar med en intensifierad osäkerhet och krav på fler säkerhetsåtgärder som följd. **241** förespråkar ett system som misstänkliggör alla i behov av assistansersättning liksom närmast anhöriga – en kriminaliseringsprocess. I förlängningen riskerar dessa genomgripande försiktighetsåtgärder även att spridas till och omfatta hela det sociala trygghetssystemet. En rekommendation som förövrigt redan förspråkas i andra inlägg. Det sker en kriminalisering av alla bidragssökande individer som ett svar på en upplevd överhängande fara som alla skattebetalare riskerar att drabbas av.

De föreslagna säkerhetsåtgärderna som **241** rekommenderar förutsätter rättsliga förändringar i form av ny lagstiftning som inte enbart kriminaliserar individer som fuskar utan även den stora massan klienter i behov av verkligt stöd. **241** söker förändra försäkringskassans och hälsovårdsmyndighetens funktion i brottspreventiv riktning genom att reformera rådande arbetspraktiker och hitta nya användningsområden för den teknik som idag brukas i vårdande syfte. Magnetrontgen, EEG, elektroneurografi (ENeG) och elektromyografi (EMG) i kombination med en intensifierad övervakning blir redskap i en ny omfattande kriminaliseringsprocess. Den senaste medicinska teknologin tillämpas i bestraffande syfte. Förebyggande logik hos tjänstemän och förebyggande rutiner hos myndigheter är av central betydelse i detta sammanhang.

4.1.5 Demonisering av minoritetsgrupper

I likhet med forumanvändare **207** i blockcitatet ovan demoniseras invandrare såsom tillhörande en grupp skickliga yrkeskriminella i avsaknad av moraliskt ansvar. Romer drabbas hårdast av dessa konstruktioner: ”Stor sannolikhet att det rör sig om hudingar [romer] som återigen på det mest pinsamma sätt lurat dumsvennarna”. Genom att utmåla minoritetsgrupper som i grunden annorlunda höjs kraven för ändringar i lagrummet.

220. Lösningen: 1. Avskaffa denna förmån till folk utan svenskt medborgarskap 2. Stäng ner HELA systemet och låt ALLA få nya prövningar, av två oberoende läkare som de inte vet vem det är på förhand. 3. Skärp kraven! Har man behov av fyra assistenter dygnet runt kan man lika gärna sitta på institution. 4. Straffa och utvisa alla

inblandade i dessa härvor på livstid. De har missbrukat vårt system till max för att berika sig själva!

Som en reaktion på demoniseringen av minoritetsgrupper och framförallt nyanlända invandrare kräver **220** nya lagar och en förändring av existerande civil- och förvaltningsrättsliga lagar i preventivt syfte. Personer utan svenskt medborgarskap ska per automatik diskvalificeras från alla förmåner som det sociala trygghetssystemet erbjuder. Nollställ hela systemet och ompröva ”ALLA” beslut av två oberoende läkare som klienten inte ska ha kännedom om före underökningen – minimerar risken för mutor eller andra former av påverkan. Därefter kräver **220** att alla klienter med stora behov av dygnetrunt vård ska institutionaliseras. Detta krav har utöver behovet av en starkare institutionell kontroll och fler kontrollåtgärder sin grund i många forumanvändares negativa syn på assistansbolagens kommersialisering: ”Hela denna assistentindustri verkar vara genomrutten. Det handlar om snabbväxande "entreprenörsföretag" som hyllas runt om i landet, ofta startade av nybyggare som vårdar sina landsmän”. I ljuset av detta resonemang kan kravet på institutionalisering ha förts fram som en reaktion på behovet av att eliminera den organiserade brottsligheten i den alltmer expansiva privata välfärdssektorn som i majoriteten av fallen enligt **220:s** uppfattning har nyanlända invandrare som huvudmän. En tolkning som stärks av det första kravet på medborgarskap. **220** avslutar med att förespråka straff och livstidsutvisning av alla dömda gärningsmän. Att berika sig själv på systemets bekostnad är inte acceptabelt. **220** kriminaliserar genom sitt paket med lösningar alla i behov av stöd tillhörande gruppen invandrare.

232. Naturligtvis ska allt fusk stävjas - det tror jag alla i tråden håller med om - men att straffa alla skötsamma brukare [vårdnadstagare] för att en relativt liten klick fuskar tycker jag är helt fel väg att gå. Inte minst för att jag arbetar inom assistans och har förstahandsinformation om hur jävla svårt det kan vara att få timmar man behöver och hur dåligt många brukare mår redan med dagens system med kontroller till höger och vänster.

I teorin ska FK [försäkringskassan] göra en helt ny bedömning vartannat år huruvida man ska ha fortsatta assistans och i så fall hur många timmar man behöver. (I praktiken går det ännu längre mellan bedömningarna eftersom FK är överhopade med arbete, så i många fall tar det tre eller fyra år mellan kontrollerna. Det är säkert där det brister och fuskets bredd ut eftersom man inte behöver ha kontakt med FK mer än vart fjärde/femte år i värsta fall.)

Forum användare med erfarenhet av arbete inom assistansbranschen lyfter fram behovet av att stävja fusk, dock inte på bekostnad av alla ”skötsamma brukare”. Kontroll- och

säkerhetsnivån är redan hög enligt **232** och ett hinder för många i verkligt behov av stöd. Redan idag mår brukarna dåligt. Att genomdriva de föreslagna reformerna som majoriteten av forumets användare kräver i form av en högre grad av institutionalisering skulle försämra den situation som många brukare befinner sig i idag. **232** identifierar ett behov av mer resurser till försäkringskassan. Genom att minska tjänstemännens arbetsbelastning kan bättre undersökningar som underlag för beslut göras och därigenom reducera risken för bidragsbrott utan att oskyldiga vårdnadstagare drabbas. **232** uttrycker en genuin oro för den enskilde vårdnadstagarens välfärd och behov av rehabilitering.

4.2 Glorifiering av bidragsfuskare

Tonvikten i detta tema ligger på gärningsmannen och hans förmåga att bedöma och hantera risker. En minoritet av forumanvändarna uttrycker respekt för bidragsfuskarens förmåga att manipulera försäkrings- och hälsovårdsmyndigheterna. Forumanvändarnas aktning för gärningsmannens handling möter häftig kritik i form av argument rotade i en konventionell riskdiskurs. En tydlig intern konfliktlinje som delar de nyliberala företrädarna i två läger framträder.

43. Hur omoraliskt etc. det än må vara, måste jag ge lite credz till 'förövaren'. Så ägda!

44. Du kan inte vara speciellt gammal, typ 13 kanske... När du, din morsa eller någon annan du förmodligen gillar, blir våldtagen eller liknande ska jag ge credz till förövaren. I och med att offren blev så "ägda". Det är ditt land de knullar i röven, därmed indirekt dig !

49. I salute thee! 🙌😁🙌 Det här vore väl drömmen? Jag ser verkligen upp till killen som gör ett försök att vara ekonomiskt oberoende genom att spela efterbliven, hahåhe vilken kille! Däremot så borde Kina göra mer föreläsningar world-wide om varför och fördelarna med att likvidera "obotliga" vid födsel redan.. Inget gott kommer väl ut av dom? Sorg och depression för familjen, ENORMA kostnader för samhället osv. Men GG [Good Game] du som styrde upp detta påhitt! 😊

43 erkänner den misstänkte gärningsmannens trovärdighet och skicklighet i rollen som grov bidragsfuskare genom att ge honom "lite credz". Hedersbetygelserna ges trots forumanvändarens syn på fusket som omoraliskt. Därutöver skickar han en känga till de myndigheter som låtit sig luras av bidragsfuskaren, "Så ägda!". Forumanvändare **44** fördömer uttalandet genom och klassificera **43** som en omogen tonåring i syfte att ge uttalandet mindre tyngd. **44** vänder på resonemanget och likställer fusket med en våldtäkt av **43** eller en nära anhörig. **44** är obeveklig i sin övertygelse om behovet av att å det strängaste bestraffa

gärningsmannen. Att i den situationen ge förövaren ”credz” för hans förmåga att stjäla från det svenska välfärdssystemet är indirekt att hylla hans förmåga att föra **43** bakom ljuset. Den gemensamma skattebas som ligger till grund för välfärdssystemet används på ett för ändamålen otillåtet sätt. Alla skattebetalare är offer som riskerar att drabbas av detta hot.

49 stämmer in i hyllningskören ”I salute thee! 🙌😁🙌 Det här vore väl drömmen?”.

Gärningsmannen är i egenskap av sitt försök att etablera sig som ”ekonomiskt oberoende” genom att spela ”efterbliven” en förebild för **49**, ”vilken kille!”. Bidragsfuskarens kreativa företagsamhet i arbetet med att själförverkliga sig själv uppskattas. Ordvalet antyder även att **49** betraktar vilka medel som helst som legitima i kampen för ”ekonomiskt oberoende”. I den efterföljande diskussionen skiftar forumanvändaren tillfälligt uppmärksamheten från bidragsfuskaren och radikaliserar *riskdiskursen* ytterligare. Resonemanget om behovet av likvidation av spädbarn som föds med olika former av utvecklingsstörning förs med utgångspunkt från en kostnad-nyttanalyt. De ekonomiska kostnaderna för samhället i kombination med anhörigas livslånga känslomässiga lidande är för **49** värden som trumfar rätten till liv. **49** förordar ”likvidering” av ”obotliga” individer med funktionshinder eftersom de som icke-produktiva individer är en belastning som välfärden och den aktuella familjen inte kan bära. ”Inget gott kommer väl ut av dom?”. Inlägget avslutas med en personlig hälsning till bidragsfuskaren: ”Men GG [Good Game] du som styrde upp detta påhitt! 😊”. Ger uttryck för sin entusiasm genom användningen av utropstecken, versaler och en leende smiley ikon.

5 Avslutande analys – social praktik

Inom den sociala domänen Flashback Forum har i huvudsak en dominerande diskurstyp identifierats, *riskdiskursen*. Denna diskursiva praktik är karakteristisk för den nyliberala diskursordningen. Framförallt är behovet av att kriminalisera som ett svar på en inbillad fara en central aspekt som går som en röd tråd genom samtliga teman. Skärpta kontrollåtgärder; hårdare påföljder för myndigheter eller myndighetspersoner ansvariga för bristande säkerhetsåtgärder; strängare straffrättsliga sanktioner för gärningsmän (mer bestraffning och vedergällning); större mobilisering av aktörer i informella miljöer; mer reglering av de offentliga trygghetssystemen; extrema säkerhetsåtgärder med övervakning och kontroll som centrala aspekter; nya straffrättsliga lagar; en förändrad tillämpning av existerande civil- och förvaltningsrättsliga lagar; förebyggande logik hos läkare och handläggare samt brottspreventiv inriktning för försäkringskassan och hälsovårdsmyndigheten är krav utmärkande för den nyliberala riskdiskursen.

Forum användarnas argumentation sker med utgångspunkt från en riskdiskurs som betonar osäkerhet och behovet av förebyggande arbete och säkerhetsåtgärder för att i möjligaste mån eliminera det grova bidragsfusket. Ett förestående hot mot det offentliga trygghetssystemet är allestädes närvarande för den nyliberala forumanvändaren och bidrar utan tvekan till att förstärka den nyliberala riskdiskursen.

Två väsentliga konfliktlinjer har identifierats. Den första konfliktlinjen återfinns i temat om ”demonisering av minoritetsgrupper”. Här ställs två olika diskurser mot varandra i ett spänningsförhållande – riskdiskurs kontra välfärdsdiskurs. Forumanvändare **220** framför bl.a. krav på extrema straffrättsliga sanktioner; en rigorös omprövning för individer som beviljats ersättning och exkludering av invandrare utan svenskt medborgarskap från rätten till grundläggande välfärdstjänster. De extrema försiktighetsåtgärderna illustrerar tydligt **220:s** avsikt att kriminalisera alla i behov av stöd. Faran för ytterligare överträdelser är utifrån **220:s** perspektiv överhängande. Säkerhetsåtgärderna åberopas mot bakgrund av det utbredda grova bidragsfusket som enligt **220:s** nyliberala föreställningsvärld i högsta grad är verkligt. Forumanvändare **232** bemöter dessa förslag utifrån en position som inte uppfattar en nära förestående katastrof. Allt fusk ska stävjas. Dock är den hårda regleringen och kriminaliseringen av alla brukare fel väg att gå när enbart en liten grupp människor utnyttjar systemet i felaktiga avsikter. **232** söker säkra alla människors rätt till grundläggande sjukvård

och skydd. Den allmänna välfärdens integritet försvaras. Den selektiva välfärden som **220** förespråkar förkastas helt. **232** identifierar utifrån en vårdgivares/vårdtagares perspektiv behovet av mer resurser och avreglering av kontroller och villkor som på olika sätt hämmar det vårdande eller rehabilitativa arbetet för alla brukare i behov av verkligt stöd.

Utöver skillnaderna i synen på åtgärder framstår föreställningen om huruvida en överhängande fara föreligger som den centrala brytpunkten om vilken det råder oenighet om. **220** uppfattar ett utbrett grovt bidragsfuskande samtidigt som **232** bedömer att fusket är marginellt.

Den andra konfliktlinjen återfinns i temat ”glorifiering av bidragsfuskare”. I denna kontext råder ett tydligt spänningsförhållande mellan en radikal riskdiskurs och en konventionell nyliberal riskdiskurs. Den radikala riskdiskursens företrädare ser inga moraliska betänkligheter avseende sociala begränsningar i jakten efter konkurrensfördelar och personligt välstånd. Friheten att självförverkliga sig själv på andra människors bekostnad är inte ett problem. Hyllningen av den grova bidragsfuskaren sker med utgångspunkt från detta perspektiv. För den konventionella riskdiskursens företrädare är rätten till egendom central. När de kollektiva normernas betydelse urholkas via upprepade överträdelser riskerar ett tillstånd av anomi att uppstå. Varför glorifieringen av risktagande beteende som inte tar hänsyn till etablerade förhållningsregler fördöms med kraftiga ordalag. Det grova bidragsfusket jämförs av forumanvändare **44** med en våldtäkt av företrädarna för denna radikala position eller en våldtäkt av en nära anhörig. Alla skattebetalare drabbas av det grova bidragsfusket. Den ständiga jakten efter konkurrensfördelar riskerar på lång sikt att sätta rättssamhället ur spel.

Frågan om vilket risktagande som ska tillåtas och vilket risktagande som ska beivras och därigenom bli föremål för bestraffning skapar en tydlig konfliktlinje. Bör risktagandet begränsas och ta hänsyn till det civila samhällets lagar eller bör alla aspekter av samhället bli föremål för risktagande i kampen om konkurrensfördelar och rätten till välstånd, säkerhet och frihet? Den interna kampen om riskdiskursens moraliska gränser och vad det innebär att vara ett idealiskt nyliberalt subjekt splittrar företrädarna för den nyliberala diskursen i två läger. Den radikala riskdiskursen upplevs som ett hot mot den dominerande konventionella

riskdiskursen eftersom gränsen mellan gärningsman och offer riskerar att suddas ut och etablera alla nyliberala subjekt som potentiella förövare.

5.1 Sociala konsekvenser

Det låga förtroendet för de sociala trygghetssystemen i kombination med välfärdssystemets begränsade förmåga att korrekt bedöma en persons biståndsbehov och medicinska status bidrar till att legitimisera forumanvändarnas krav på bättre och mer omfattande kontrollåtgärder och bestraffning av ansvariga för bristande säkerhetsåtgärder – förlust av legitimation eller ersättningsskyldighet. Att med hot om straff söka förebygga förekomsten av bristfälliga medicinska utlåtanden riskerar resultera i en restriktivare hantering av alla ärenden. En gradvis åtstramning av villkor (begränsning av vilka skador som ska omfattas av socialförsäkringen) och sjunkande ersättningsnivåer är en annan konsekvens. Tilliten till läkare och de myndigheter dessa representerar kommer att sjunka och ersättas av misstänksamhet. Rehabiliteringen fördröjs eller avstannar med en stor ekonomisk och social förlust för människor i behov av vård och stöd. Genom att systematiskt kränka alla samhällsmedborgares personliga integritet riskerar förtroendet för samhället att urholkas och försvaga de sociala banden mellan den enskilde medborgaren och staten och indirekt bidra till en ökad kriminalitet.

Krav på hårdare straffrättsliga sanktioner för grova bidragsfuskare uttrycks genomgående i Flashback Forum. Framförallt har den extremare formen av bestraffning, vedergällning, vunnit mark. Offrets förändrade roll och ökade betydelse kan vara en bidragande orsak till behovet av att utöver längre frihetberövande påföljder även fysiskt straffa gärningsmannens kropp. Den drabbade skattebetalaren får genom hämnden upprättelse. Med hjälp av den konstruerade bilden av den godtrogna hårt arbetande skattebetalaren som systematiskt viktimeras av de grova bidragsfuskarna har behovet av upprättelse fått en mer framträdande plats och påverkat synen på straff. Straffets art bör i möjligaste mån ligga i paritet med skattebetalarens skadade ego.

Föreställningen om att fler kontroller, mer reglering och en intensivare övervakning kommer att minska brottstillfällena är rotad i en uppfattning om gärningsmannen som en individ i avsaknad av en speciell motivation eller disposition. Det grova bidragsfusket är utifrån denna människosyn en kalkylerad risk. Av denna anledning förordar forumanvändarna situationell

brottsprevention och olika former av oskadliggörande åtgärder på bekostnad av långsiktiga reformer eller strukturella förändringar. En reduktion av socioekonomiska skillnader mellan olika samhällsgrupper eller utveckling av sociala verksamheter såsom vård och omsorg är ointressant. Reduktion av långsiktiga sociala kriminogena orsaker har låg prioritet. Det kortsiktiga arbetet och resultaten är i fokus. De långsiktiga sociala reformernas effekter är irrelevanta. Inkapacitering i form av frihetsberövande åtgärder är central. Utöver fängelse är utvisning eller stympning vanliga påföljdsförslag i Flashback Forum. Gärningsmannen ska till varje pris oskadliggöras. Det politiska arbetet med avseende på framtida straffrättsliga reformer riskerar att begränsas till frågor om förvaring och isolering när synen på brottslighet som en normal aspekt av samhället dominerar. Det rehabilitativa idealet blir i detta sammanhang en icke fråga.

Nya lagar och en förändrad användning av civil- och straffrättsliga lagar är nödvändig när krav på objektiva bedömningar, som vilar på en vetenskaplig grund, väcks i förebyggande syfte. En förändring av försäkringskassans och hälsovårdsmyndighetens funktion är i det sammanhanget oundviklig. Den nya brottspreventiva riktningen misstänkliggör alla i behov av vård liksom närmast anhöriga. Med en förändrad användning av medicinsk teknologi och nya bedömningsgrunder avslöjas dessa fuskare i bestraffande syfte. Välfärdsinstitutionerna riskerar inlemmas i de straffrättsliga institutionernas brottspreventiva verksamhet. All kontakt med myndigheter riskerar i förlängningen att bli föremål för en granskning ur ett straffrättsligt perspektiv. De verkligt sjuka, i behov av assistansersättning, med möjlighet till full återhämtning riskerar genom hela rehabiliteringsprocessen att bli föremål för en intensiv övervakning och kontroll i jakten efter tecken på ett bättre hälsotillstånd och utökad arbetsförmåga. Utifrån en kostnads-nyttoanalys kommer de nya regleringarnas kostnad högst sannolikt att övergå den besparing som en minskning av fusket inbringar. Den misslyckade riskhanteringen kommer att övergå i en intensivare riskhantering. Med varje avslöjande växer den nyliberala föreställningen om en överhängande fara tillsammans med behovet av mer riskhantering i form av mer övervakning och kontroll.

Demoniseringen av minoritetsgrupper riskerar ge upphov till en självuppfyllande profetia. Den falska yrkeskriminella bild som forumanvändarna söker pådyvla människor tillhörande gruppen invandrare, romer eller människor med funktionshinder riskerar förvandla dessa individers verkliga självbild, i riktning mot majoritetssamhällets kriminella konstruktion och

syn på dessa människor som en belastning för samhället. Den gängse bilden av kriminella invandrare internaliseras med en eskalering av bl.a. det grova bidragsfusket som konsekvens. Utrymmet för juridiska förändringar i lagrummet ökar. Utvisning av grova bidragsfuskare möjliggörs tillsammans med en potentiell begränsning av ovärdiga gruppers tillgång till välfärdstjänster och en institutionalisering av alla i behov av assistans dygnet runt.

Den radikala riskdiskursens företrädare riskerar genom stödet till grova bidragsfuskare öka utrymmet för extrema lösningar enligt principen om att mer kommer att fungera där mindre har misslyckats. Rättsskipningens värderingar kommer att bli mer råa och hämnden upphöjas till en central position

Grundläggande demokratiska fri- och rättigheter riskerar kringskärvas när extrema säkerhetsåtgärder åberopas. När utrymmet för personliga eller organisatoriska misstag krymper i samband med att bristfälliga säkerhetsåtgärder hos försäkringstjänstemän och läkare kriminaliseras – genom nya lagar eller genom en ny tillämpning av lagar som redan existerar – riskerar respekten för alla människors lika värde och den enskilda människans värdighet att urholkas. Den bestraffande tillämpningen av nya och befintliga lagar leder till ett avhumaniserat straffrättsligt system som inte skyr några medel i kampen mot osäkerhet.

6 Avslutande diskussion

De straff- och civilrättsliga åtgärder som genomdrivs i avsikt att eliminera det grova bidragsfusket cementerar dominerande maktförhållanden mellan å ena sidan medel- och överklassen och å andra sidan samhällets fattigaste skikt – framförallt sjuka, gamla och arbetslösa. Föreställningen om en överhängande fara som kan drabba alla riskerar att överföras till andra samhällssektorer och på bred front förstärka eller vidga ojämlikheten mellan dessa grupper. Besattheten av osäkerhet ger upphov till en negativ spiral med en allt mer intensiv reglering i form av mer kontroll och övervakning som konsekvens. Alla människor i behov av sociala välfärdstjänster kriminaliseras. Detta integritetskränkande förhållningssätt är socialt nedbrytande och drabbar de fattigaste samhällsskikten hårdast när ersättningsnivåerna sjunker, villkoren försämras och uteslutning från socialförsäkringssystemet hotar.

I takt med att den socioekonomiska ojämlikheten ökar, ökar även misstron och den sociala oron. Den radikala nyliberala riskdiskursen riskerar adopteras och bli framhårdande, inte minst i de fattigaste segmenten. Utan hänsyn till gemensamma föreställningar om rätt eller fel kommer ett socialt tillstånd av anomi att inträda och alla former av bidragsfusk eller utnyttjande av sociala trygghetssystem att normaliseras. När respekten för de normer och värden som dominerar i samhället börjar avta i styrka försvagas konformitetens grund. Kriminaliteten ökar samtidigt som den resursstarka medleklassens föreställning om en överhängande fara växer och stärker deras intresse för frågor om kontroll och krav på mer bestraffning och övervakning.

I kampen mot osäkerhet begränsas alla människors livsrum när den inbillade faran växer. Behovet av att ständigt tänka och handla förebyggande upptar våra tankar och lämnar lite utrymme för medmänsklighet och solidaritet. Osäkerheten kommer inte att försvinna. Nya misstankar kommer att väckas och andra samhällssektorer att drabbas med ökade ohälsotal och kriminalitet som följd.

7 Sammanfattning

Våra attityder har stor betydelse för det kontrollkriminologiska fältets utseende och för de civil och straffrättsliga institutionernas funktion i vår samtid. Forumanvändarnas språkbruk är i den meningen ideologiskt och bidrar till att underbygga den rådande världsbilden. En världsbild som legitimerar dominerande maktförhållanden. Av denna anledning är medvetenhet om dominerande attityder betydelsefullt. En kritisk granskning av inläggen i Flashback Forum bidrar till att klargöra de sociala konsekvenserna av människors inställning till bidragsfusk.

Syftet med uppsatsen är att genom Norman Faircloughs kritiska diskursanalys granska forumanvändarnas attityder om grovt bidragsfusk mot bakgrund av nyliberala tankegångar. Den kritiska granskningen kommer att ske med utgångspunkt från David Garlands studie om kriminalitetskontroll och Richard V. Ericsons studie om hur den nyliberala politiken driver på en kriminalisering med utgångspunkt från en retorik om osäkerhet.

Den kritiska diskursanalysen är en idealisk analysmetod när kommunikationsprocesser i Flashback Forum ska granskas mot bakgrund av bredare samhällsliga utvecklingstendenser. Den konkreta analysen av forumanvändarnas språkbruk sker med utgångspunkt från tre olika dimensioner – text, diskursiv praktik och social praktik. Målet är att synliggöra de förbindelser som förekommer mellan den kommunikativa händelsen och den sociala praktiken. I det avseende är Faircloughs tredimensionella modell utmärkt lämpad i arbetet med att klargöra och ifrågasätta rådande föreställningar och ojämlika maktförhållanden.

I den inledande analysen utkristalliserades sex teman. Gemensamt för dessa teman är framförallt forumanvändarnas behov av att kriminalisera genom krav på mer kontroll- och säkerhetsåtgärder, hårdare straffrättsliga sanktioner etc. som ett svar på en inbillad fara.

Analysen visar att forumanvändarnas krav på mer förebyggande säkerhetsarbete i form av nya lagar och en förändrad tillämpning av existerande civil- och förvaltningsrättsliga lagar uttrycks i förhoppning om att på ett effektivare sätt hantera inbillade källor till skada. Besattheten av osäkerhet och behovet av förebyggande arbete är centralt för riskdiskursen. Önskemål om mer kontroll- och säkerhetsåtgärder, hårdare straffrättsliga sanktioner etc. resulterar i en kriminalisering av alla människor i behov av stöd.

Källförteckning

Tryckta källor

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2000), *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.

Burr, Vivien (2003), *Social Constructionism*. 2 uppl. London: Routledge.

Ericson, Richard. V (2007), *Crime in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, Norman (1992), *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Grønmo, Sigmund (2006), *Metoder i samhällsvetenskap*. Malmö: Liber AB.

Garland, David (2002), *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.

Jørgensen, Marianne Winther & Phillips, Louise (2000), *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Patton, Michael Quinn (2002), *Qualitative Research & Evaluation Methods*. 3 uppl. London: Sage Publications.

Sahlin, Ingrid (1999), Diskursanalys som sociologisk metod. I Sjöberg, Katarina (red.) (1999). *Mer än kalla fakta. Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur. S. 83-106.

Sveningsson, Malin., Lövheim, Mia & Bergquist, Magnus (2003), *Att fånga Nätet. Kvalitativa metoder för Internetforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska källor

Bromseth, C. H (2002), Public places – public activities? Methodological approaches and ethical dilemmas in research on computer mediated communication contexts. [Elektronisk] I Morrison, Andrew (red.) (2002). *InterMedia Report 3/2002*. Oslo: Unipub forlag. S. 33-61. Tillgänglig: <http://www.intermedia.uio.no/konferanser/skikt-02/docs/Researching ICTs_in_context-Ch3-Bromseth.pdf> [2012-04-03].

Brottsförebyggande rådet, Brå (2011), *Bidragsbrott och skattebrott. Välfärdens dubbla kriminalitet*. Rapport 2011:12. [Elektronisk] Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Tillgänglig: <http://www.bra.se/download/18.656e38431321e85c24d80006946/2011_12_bidragsbrott_och_skattebrott.pdf> [2012-05-04].

FUT-delegationen (2007a), *Vem fuskar och varför? – Om attityder till bidragsfusk i Sverige*. Rapport 6. [Elektronisk] Stockholm: Fritzes. Tillgänglig: <http://www.rattochriktigt.se/upload/documents/rapport_6_attityd.pdf> [2012-05-02].

FUT-delegationen (2007b), *Vad kostar felet? Omfattning av felaktiga utbetalningar från trygghetssystemen*. Rapport 7. [Elektronisk] Stockholm: Fritzes. Tillgänglig: <<http://www.regeringen.se/content/1/c6/09/17/47/3caf377e.pdf>> [2012-05-04].

HSFR (1990), *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Antagna av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet i mars 1990. [Elektronisk] Vetenskapsrådet. Tillgänglig: <http://www.ibl.liu.se/student/bvg/filarkiv/1.77549/Forskningsetiska_principer_fix.pdf> [2012-04-02].

TNS Sifo (2010a), *Attitydundersökning om bidragsfusk 2010*. [Elektronisk] Stockholm: TNS SIFO. Tillgänglig: <<http://www.esv.se/PageFiles/1511/attitydundersokning-om-bidragsfusk.pdf>> [2012-05-02].

TSN Sifo (2010b), *Mediebilden av fusk i välfärdssystemen*. [Elektronisk] Stockholm: TNS Sifo. Tillgänglig: <<http://www.esv.se/PageFiles/1511/mediebilden-av-fusk-i-valfardssystemen.pdf>> [2012-05-02].

Skatteverket (2005), *Rätt från början. Forskning och strategier*. Rapport 2005:1 [Elektronisk] Stockholm: Skatteverket. Tillgänglig: <<http://www.skatteverket.se/download/18.612143fd10702ea567b80002571/rapport200501.pdf>> [2012-05-02].

Tidningsartiklar

TT (2010). *Lurade försäkringskassan på miljoner*. [Elektronisk] Expressen.se, 14 april. Tillgänglig: <<http://www.dn.se/nyheter/sverige/lurade-forsakringskassan-pa-miljoner>> [2012-05-10].

TT (2011). *Pappa tvingade dotter spela psyksjuk*. [Elektronisk] Skanskan.se, 27 oktober. Tillgänglig: <<http://www.expressen.se/kvp/lurade-forsakringskassan-pa-miljoner/>> [2012-05-10].